

Mennyit ér a Nobel-díj, ha irodalmi?

Gömöri György *tárcája*

Nem pénzben, mert abban elég sokat, pontosan nyolcmillió svéd koronát. De mennyit ér presztízsből? Ezt a kérdést nemrég egy angol kritikus vetette fel, hiszen noha Kínában nagyon népszerű az idej nyertes Mo Yan, ritka az európai olvasó, aki egy művét ismeri, vagy akár a nevét hallotta. Vagyis az a tény, hogy ma – feltehetőleg Kína megnövekedett ereje miatt – egy ilyen (nekünk) „majdnem ismeretlen” író kaphat irodalmi Nobel-díjat, levon-e egyáltalán a díj presztízsből?

Erre a kérdésre legelőbb csak óvatos válasz adható. Az biztos, hogy a díj odaítélése mögött (különösen a második világháború befejezése óta) igen gyakran politikai megfontolások húzódtak. Borisz Paszternákról már jóval korábban lehetett tudni, hogy nagy költő, Nobel-díját mégis a Doktor Zsivágó külföldi megjelenése után kapta. Vagyis megkapta, de a szovjet hatóságok nem engedték, hogy a díjat átvegye. Bizonyos értelemben erre volt „engesztelő” válasz az oroszoknak Solohov jutalmazása, noha a Csendes Don szerzője évtizedeken át semmi érdemlegeset nem alkotott. Az is nyilvánvaló, hogy 1970-ben Szolzsenyicin Nobel-díját, majd 1987-ben a Szovjetunióból kiebrudalt és Amerikában letelepedett Joszif Brodskij kitüntetését is erősen befolyásolták a politikai körülmények.

Voltak aztán bizarr ügyek is a Nobel-bizottság választását illetően. Véletlenül éppen Stockholmban jártam valamelyik szeptemberben, és ott hallottam, hogy a lengyel emigráns, Witold Gombrowicz esélyes a díjra. Hiába örültem a hírnek, mert a díjat abban az évben Sartre kapta meg, aki azt – már nem tudom milyen megfontolások alapján – visszautasította, lehet, hogy azért, mert a díj alapítója szerinte háborús bűnös volt. Emlékezzünk, ugye, a hajdani diákdal kezdősoraira: „Nóbel Alfréd (még kétszer megismételve) svéd kémikus,-kus,-kus / feltalálta a dinamitot,-tot,-tot“. Ugyanakkor Gombrowicz hatása az európai irodalomra, köztük a magyarra, alighanem nagyobb, mint Jean-Paul Sartre-é, akinek nimbusza igencsak megkopott az elmúlt pár évtizedben.

Az, hogy az európai kultúrában eddig kevésbé ismerték Mo Yant, tehát nem elég jó érv a díj odaítélése ellen. Mint ahogy annak idején az sem volt jó érv Kertész Imre Nobel-díja ellen, hogy szülőföldjén „alig ismerik“. Azóta a Sorstalanság szerzőjét a világ minden nyelvére fordítják, fő művét megfilmesítették és függetlenül attól, hogy néha mit mond magáról, magyar íróként tartják számon. A nemrég elhunyt, szintén Nobel-díjas lengyel Wislawa Szymborskát is inkább a műveltebb olvasóközönség kedvelte hazájában, magyarra fordított kötete lényegében visszhangtalan maradt, de mivel angolra a költőnőt jól fordították, olyan lelkes olvasói akadtak (ezt utóbbinak egy nyilatkozatából tudom), mint például Woody Allen. Az „ismertség“ tehát relatív fogalom, annál is inkább, mert a költőket általában kevésbé ismerik országukon kívül, mint a jól fordítható prózáírókat.

Most azt ajánlom, szögezzük szemünket máris a jövő évi díjra, aminek érdekében néhányan máris elkezdtünk lobbizni. Annak ugyanis (ez nyílt titok) fő esélyese a most hetvenéves Nádas Péter. Már első nagy regénye, az Emlékiratok könyve idején fel lehetett ismerni benne a kivételes tehetségű prózáírót, de hogy Nobel-várományos lehet, azt a nemrégben angolul is megjelent Párhuzamos történetek nyomatókósan megerősítette. Aki kezdő Nádas-olvasó, annak az újra kiadott Évkönyvet ajánlanám első lépésként, mert tudom, a nagyregényekhez nem mindenkinek van ideje és türelme. Hogy Nádas nincs benne az új Nemzeti Tantervben? Az a tanterv baja, nem a Nádásé. Rövid távon a politika még elfedheti a valóságos értékeket, de hosszú távon megszégyenülnek minden idők percmembekéi és kurzuslovagjai.